

Abstrakt

Prostředkem realizace nacistického programu na vyhlazení židů, který byl navržen a uskutečňován v průběhu druhé světové války, byl koncentrační tábor, který pro vězně neznamenal pouze smrt, ale i organizované znehodnocení jejich života. Mluví se o něm jako o „modelové podobě vlády“, racionálně propracovaném systému, v němž mají být vězni na jednu stranu přesvědčeni, že jejich život nemá smysl, na druhé straně jsou vystaveni „mezním situacím“, které vytvářejí tlak na jejich pud sebezáchovy, a tím ovlivňují jejich chování.

Vězni si z prostředí stálé přítomnosti smrti přinášeli zkušenost, o níž mnozí nemohli a jiní potřebovali mluvit. Narážejí však na nemožnost tuto zkušenost vyjádřit. Vzniká diskuse, jestli holá fakta nejsou banalizující. Hrozba zlehčení je však spatřována i u umělecké reprezentace.

Jako jedna z možností zachycení zkušenosti holokaustu bývá zmiňováno soustředění na vnitřní prožitek individua, který dokáže ztvárnit především umělecká literatura, která k „vyslovení nevyslovitelného“ traumatu hledá nové výrazové a formální prostředky.

Mezi tvůrce umělecké literatury, kteří vycházejí ze své vlastní táborové zkušenosti patří Arnošt Lustig, v jehož díle je navíc možné určité prvky spojit s konkrétními zážitky autora.

V prvních prózách se zabýval mezními situacemi, které si od vězňů vyžadovaly chování, jaké by pro ně jinak bylo nepřijatelné. S pomocí motivu tmy se snaží zprostředkovat terezínskou atmosféru tísně a anonymity. Už v prvních prózách je možné sledovat pronikání subjektivity postav do pásma vypravěče díky různým typům narativních promluv. Autor postupně vytváří styl s rozsáhlými pásmi s proudem vědomí postavy ve snaze o vyjádření jejich intimního života.

V tzv. Židovské trilogii sledujeme přechod od osobní ich-formy k „periférnímu vypravěči“, který se blíží pozici „autorského vypravěče“. V románu Krásné zelené oči jsou pak odděleny dvě vyprávěcí roviny, kdy v jedné vypravěč používá ich-formu a v druhé přechází do autorské vyprávěcí situace. Zároveň autor zachycuje hledisko více postav, čímž dochází k podpoření vícehlasí textu.

Autorova snaha prostřednictvím pocitů individua zachytit prožitek obětí holokaustu je zřetelná i v zásazích do již vydaných děl. Zejména v Dítě Saxové, kde je ztvárněno trauma a beznaděj, které si vězni odnášejí z koncentračního tábora, a v Domě vrácené ozvěny, kde se do života obyčejných lidí promítá válka, postupně přicházejí o svobodu a jejich život se upíná ke snaze o jeho záchranu. Autor se zabývá především tím, co se v postavách odehrává: prolínají se úvahy o lásce a tělesnosti se zážitky z války.

Autorovy zásahy do starších děl jsou přijímány kriticky a označovány za „rozmělnění“ toho, co bylo ve zkratce vyjádřeno výstižněji. Nicméně jsou vedeny autorovým úsilím co nejpřesněji vyjádřit dění v psychice postav a „sdělit nesdělitelné“ trauma lidí, kteří prožili nebo prožívají holokaust.